

LOKALT MEDBORGARINFLYTANDE – DUVEDMODELLEN

PM
2022-04-27

PROJEKT*Duvedmodellen för lokalsamhällen 2.0**Titel:**LOKALT MEDBORGARINFLYTANDE – DUVEDMODELLEN**Typ av dokument:**PM**Datum:**2022-04-11***MEDVERKANDE***Konsult:**Mia Wahlström, Johan Wahlgren och Madeleine Almqvist, Tyréns AB**Uppdragsansvarig:**Björn Hellström, KTH**Kvalitetsgranskare:**Björn Hellström, KTH*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1	Inledning	4
1.1	Syfte	4
1.2	Metod för sammanställning av PM	4
	___ Avvägningar och kompromisser som gjorts	5
2	Resultat	5
2.1	Lokalt medborgarinflytande i Duved	5
	___ Förutsättningar	5
	___ Bymöten innan Vinnovaansökan	6
	___ Byföreningen som verktyg	7
2.2	Lokalt medborgarinflytande i projektet Duvedmodellen	7
	___ Duvedbornas inflytande i projektet	8
	___ Utmaningar under projektiden	10
2.3	Medborgarinflytande – Åre kommuns perspektiv	10
	___ Uppdrag: Demokratisamordning- och utveckling	11
	___ Utvärdering Medborgarbudget	11
2.4	Lokalt Medborgarinflytande – exempel från andra orter	12
3	Slutsatser och diskussion	13

1 INLEDNING

I regeringens *Strategi för en stark demokrati* poängteras att det demokratiska utanförskapet har en geografisk dimension kopplat till socioekonomi. Detta utanförskap är bland annat påtagligt i mindre orter på landsbygden och har sin grund i en ojämlik fördelning av resurser och avstånd till demokratiska institutioner och beslutsfattande. Förutom det uppenbara i att boende på landsbygden generellt har längre till samhällsservice skapar detta också ett socialt avstånd till samhällsinstitutioner, vilket utmanar samhällskontraktet och i förlängningen riskerar att leda till ett minskat incitament att exempelvis betala skatt, delta i allmänna val, med mera. Medborgarinflytande är kanske därför extra viktigt i landsbygdskommuner.

I arbetet med forsknings- och innovationsprojektet Duvedmodellen för lokalsamhällen 2.0 (Duvedmodellen) har därför medborgarinflytande haft en central roll och varit ett omtalat ämne. Både bland projektledning, projektpartners och medborgare har det uttryckts ett stort engagemang och övertygelse för att det är viktigt att få med sig bybornas perspektiv i utvecklingen av Duved och i uppskalningsfasen även andra landsbygdsorter.

Duvedmodellens centrala resultatmål är samverkansplanen - Styrning genom lokal samverkan. Det handlar om att fram en plan för lokal samverkan, som ska vara grundad i en samhällsbyggnadsprocess och med lokalt inflytande i vitala frågor om boende, arbete, kultur, mat, digitalisering och energisystem. En viktig del är därför att aktivt engagera lokalsamhället till delaktighet och inflytande i den kommunala samhällsbyggnadsprocessen. Samverkansplanen handlar också om att förmedla Duvedmodellens resultat i regionen och riket, och på kommunal nivå genomdriva politiskt långsiktiga inriktningsmål via inkluderande och systemövergripande processtyrning.

1.1 SYFTE

Syftet med detta PM är att diskutera vad lokalt medborgarinflytande innebär / kan innebära - för projektet Duvedmodellen, för lokalsamhället Duved och för andra orter på landsbygden i Sverige. Målet är att samla ihop lärdomar om medborgarinflytande och hur detta bör hanteras på andra orter samt i projektets nästa steg.

1.2 METOD FÖR SAMMANSTÄLLNING AV PM

Detta PM bygger i mångt och mycket på samtal och möten med bybor, på kunskap och erfarenhet hos projektpartners, samt diskussioner inom projektet. Materialet finns dokumenterat i form av mötesanteckningar och dokument som sammanställts av olika projektpartners. Det har bland annat varit anteckningar från:

- Möten med Duvedmodellens processledningsgrupp och styrgrupp
- Möten med Tyréns uppdragsledningsgrupp och styrgrupp
- Möten med arbetspaketens ledare och arbetsgrupper.
- Rapporter, PM och andra dokument som framställts eller presenterats inom projektet.

Målsättningen med metodvalet har varit att göra en objektiv skildring och sammanställning av olika perspektiv som har diskuterats. Även att översiktligt och informativt beskriva hur och varför vissa vägval har gjorts inom projektet.

AVVÄGNINGAR OCH KOMPROMISSER SOM GJORTS

Eftersom Duvedmodellen är ett (forsknings- och) innovationsprojekt och därmed inte en utredning eller renodlat forskningsprojekt, har vi till viss del frångått konventionella metoder för tex möten med bybor. Att Duvedmodellen delvis är ett innovationsprojekt med en testbädd (Duved) innebär att det är viktigt att testa nya idéer och lösningar där. Målet är att det som fungerar i Duved ska kunna skalas upp, vilket gör att det är bra om andra orter kan inspireras redan i testskedet. Insatser som visar sig fungera mindre bra ska dock inte skalas upp. Därför eftersträvas en transparens i extern kommunikation om vad som fungerat bra och inte. Poängen med projektet är att ta inspiration från testade lösningar men däremot behöver dessa oftast vidareutvecklas och anpassas till de lokala förutsättningarna på andra orter.

2 RESULTAT

Vi diskuterar lokalt medborgarinflytande utifrån lokalsamhället Duved och Duved Framtid AB, projektet Duvedmodellen samt det kommunala och Åre kommuns perspektiv. Slutligen ges ett par exempel från andra byar om hur medborgarinflytande har hanterats där.

2.1 LOKALT MEDBORGARINFLYTANDE I DUVED

FÖRUTSÄTTNINGAR

Duved är ett samhälle i Åre kommun, som således har planmonopol. Kommunen måste följa planprocessen enligt PBL vid planläggning, vilket bland annat innebär att planförslag ska ställas ut för samråd innan beslut. Men, i Duved sker utvecklingen till stor del på privat mark, ägd av utvecklingsbolaget Duved Framtid AB (DFAB) och det finns därför inget krav på att samråda planförslag. Det finns ändå ofta ett marknadsmässigt intresse av att veta vad människor vill ha. DFAB har avsikten att "de som bor i Duved ska vara med och äga sin egen framtid" (Enligt Duved Framtid Strategi 2020-07-01).

Det har genomförts och planerats för olika typer av samtal och möten med invånare och aktörer i Duved både innan och under projektet Duvedmodellen. Nedan förklarar kort de aktiviteter som genomfördes innan Duvedmodellen startade. Dessa samtal och möten genomfördes på DFABs initiativ och resultatet var en viktig input i Duvedmodellens ansökan till Vinnova. Många av de lokala innovationsinsatser som nämns i ansökan har också formulerats med inspiration från dessa möten och samtal.

BYMÖTEN INNAN VINNOVAANSÖKAN

Enligt strategi för Duved Framtid, skapad 2020-07-01 (Duved Framtid – Hur en liten by i fjällen kan visa vägen mot den stora hållbara framtiden) genomfördes samtal med över 80 personer – byns invånare samt representanter för skola, kyrka, PRO, politik och näringsliv – i januari 2018. Samtalen genomfördes i en Attefallshusvagn som placerats mitt i centrala Duved. Enligt dokumentet blev det "en intensiv dialog; idéerna fullkomligt flödade".

Figur 1. Attefallshusvagnen i Kärleksparken, Duved. Här genomfördes samtal om Duveds framtid i januari 2018.

Med början våren 2018 drevs sedan ett antal bymöten i form av workshops i Föreningshuset i Duved. Information om dessa möten kommer från Jan Åman, Eau & Gaz AB, som var den som arrangerade dessa möten tillsammans med Årehus AB: Dessa möten var välbesökta och samlade totalt 15-20% av medborgarna (dryga 70-talet personer deltog i varje möte). Efter inledande information kring befintliga planer och projekt, som tillbyggnad av skola, byggnation av mindre hyresrätter mitt i byn genom Trägården, planer rörande infrastruktur mm., inhämtades bybornas tankar och idéer om den egna byn, för att förstå behoven "inifrån". Deltagarna fick workshoppa i 4-6 grupper där varje grupp inriktade sig på några specifika frågor (t ex infrastruktur, arbete, mötesplatser, idrott/fritid, mat/restauranger) och därefter gemensamma diskussioner och utvärderingar av varje grupp. Den huvudsakliga gruppen deltagare var byborna. Men också andra med intresse i utvecklingen i Duved bjöds in. Detta skapade samtal i flera led: mellan ett byborna själva, mellan bybor och intressenter som byggare och verksamma företagare i Duved, samt i viss mening även med politik och tjänstemän.

Dessa möten och samtal resulterade i ett antal konkreta önskemål från byborna. De vill se ett växthus, en hälsocentral, en boulebana, förbättrade gång- och cykelvägar, ökad säkerhet, fler caféer, restauranger och mötesplatser, med mera. Flera av dessa önskemål ingick sedan som del

av de lokala innovationsinsatserna som beskrevs i Duvedmodellens projektansökan till Vinnova. Många av dem har nu bearbetats och antingen fått en lösning eller har en lösning under utarbetning. Se även separat dokument "Bymöten 2.0" av Jan Åman, Eau&Gaz.

BYFÖRENINGEN SOM VERKTYG

I Duved byförenings verksamhetsberättelse för 2020-2021 beskrivs hur föreningen med sina 300 medlemmar ska verka för att vara medborgarens röst för Duved i kontakt med offentlig sektor, näring eller andra aktörer. Byföreningen är också aktieägare i utvecklingsbolaget Duved Framtid AB, med en särskild utslagsröst, så kallad "Golden Share" som alltså ger föreningen utslagsröst i frågor där röstningen står och väger.

Duveds byförening är en aktör som tillskrivits en viktig roll i Duvedmodellen. För att vara representativ är det viktigt att medlemmarna i byföreningen speglar befolkningen i byn som helhet. Ju fler medlemmar en byförening har desto större är sannolikheten att den är representativ. I Duveds centrala delar bor ca 900 personer och i hela upptagningsområdet cirka 1800. 300 medlemmar i Duveds byförening är i och för sig många, men representativiteten ifrågasätts. Detta kan i och för sig balanseras om det finns ett system för rekrytering av medlemmar utifrån några kriterier för representativitet.

Byföreningen har inte fört medborgarens röst under de bymöten som arrangerats. Det är i alla fall ingen deltagare som presenterat sig som medlem eller fört byföreningen på tal. Däremot har byföreningens ordförande respektive vice ordförande deltagit på vissa möten.

2.2 LOKALT MEDBORGARINFLYTANDE I PROJEKTET DUVEDMODELLEN

Under 2019-2020 utarbetades Vinnova-ansökan, som sedan blev godkänd och projektet startade 1/9 2020.

Projektet hade initialt hög ambition när det gäller medborgarinflytande. Som exempel framgår syftet med Duvedmodellens bymöten i Jan Åmans beskrivning "Bymöten 2.0":
 "Avsikten är att skapa en modell där bybor/medborgare är navet redan i initiala skeden i samhälls-, stads och byutveckling och sedan fortsätter att så vara under processen, tillsammans med både privata och offentliga partners. Det handlar alltså inte enbart om medborgardialogaktiviteter, utan hur det kan skapas samverkansformer och inflytande på ett annat sätt. Det är en struktur som kan utvecklas över tid och i takt med att projekt igångsätt och genomförs. Målsättningen är att metodiken ska bli en modell som ska vara möjlig att skala och ta vidare till andra orter för att på ett tydligare sätt involvera och engagera medborgare. Duveds modell är på intet sätt unikt med denna strävan – tvärt om är detta något som man söker metodik för runt om i världen och där Duved kan bidra till med viktigt byggsten. Den ska ses som ett komplement till de befintliga metoder som finns i idag."

Från beskrivning av samverkansplanen vid möte med Advisory Board i februari 2021:
 "Direktdemokrati – delaktighet och inflytande lokalsamhället "äger" sin egen framtid"

Att projektet skulle följa upp DFABs samtal och möten från 2018 ansågs självklart och flera bymöten planerades tidigt. Tyvärr medförde pandemin och restriktionerna att dessa inte kunde genomföras på det sätt som var tänkt. Eftersom ingen visste hur länge restriktionerna skulle komma att hålla i sig, sköts inplanerade möten framåt i tiden i tron att de skulle vara möjligt att genomföra dem inom en snar framtid. Men, det visade sig att det tog ett helt år innan projektet kunde genomföra fysiska möten med bybor. Med facit i hand hade det troligtvis varit en god idé att under detta första år täcka upp med andra former av dialog, tex. digitalt eller via pappersenkäter. Istället utgick projektet ifrån DFABs tidiga möten och samtal, vilket innebar att de initiativ som påbörjades och/eller genomfördes baserades på resultat från 2018 års workshops och samtal. Jan Åman skriver i "Bymöten 2.0":

"... det faktum att världen drabbades av en pandemi gjorde att möjligheten att via bymöten involvera medborgare både i samhällsbyggnadsprocessen och i ett långsiktigt engagemang i ett lokalsamhälle – minimerades då dessa inte kunde drivas i den takt som var tänkt. Projektet innebar dock att det skapades konkreta lösningar på flera av önskemålen från tidigare workshops: en boulevardsbana vid Föreningshuset; en Hälsocentral i fd. hotell Renen; en restaurang och mötesplats i Trägården ("Trägårn") som avses bli startskottet på ett lokalt matsystem; utarbetandet av ett förslag till växthus ("Drivhuset").

Eftersom de workshops och samtal som genomfördes 2018 inte var systematiskt eller fullständigt dokumenterade, kunde projektet inte betrakta resultatet som i strikt mening 'medborgardrivet'. Efter samtal inom projektet valdes därför att gå ifrån begrepp som 'bottom-up' och 'medborgardrivet' till att använda begrepp som t.ex. 'lyhördhet' och 'medborgarinflytande'. Beroende på mottagare kan begrepp och till vilken grad de ska implementeras skapa missförstånd.

En effekt av insikten att utvecklingen i Duved snarare drivs av DFAB än av duvedborna (notera dock att DFAB hade inhämtat åsikter, tankar och önskemål från bybor samt att Duveds byförening är en av sju partners i DFAB) var att projektet blev mer försiktigt i hur olika begrepp används. Ett exempel är att vissa texter på hemsidan ändrades. Bland annat ändras följande mening: "*Mikronivån gör det möjligt att utveckla bottom-up-lösningar som motsvarar människors behov, på verkliga platser, "med" och "för" de berörda*" till: "*Mikronivån gör det möjligt att utveckla lösningar som motsvarar människors behov, på verkliga platser, "med" och "för" de berörda*"

DUVEDBORNAS INFLYTANDE I PROJEKTET

Under projektets första år, då pandemin och restriktioner gjorde det omöjligt att genomföra fysiska bymöten, var det ändå viktigt att vara lyhörd för Duvedbornas åsikter, tankar och idéer. Ett sätt var att projektdeltagarna var på plats i Duved. Vissa projektparter hade representanter som redan var bosatta i Duved eller annan ort i Åredalen, men förutom dessa var det även tre

projektpartsrepresentanter från Stockholm bodde i byn varannan vecka. Att finnas på plats i byn ger, förutom föreståelse för den lokala kontexten och kulturen, en möjlighet att prata med bybor – vid ICA, på lunchrestaurangen, etc.

Byföreningens medverkan som projektpart innebär också att det finns en öppen kanal till byborna (åtminstone de som är medlemmar i byföreningen) i och med att byföreningens ordförande är representant i Duvedmodellens processledningsgrupp.

Under hösten 2021 genomfördes fyra bymöten inom ramen för projektet. Det första mötet riktade sig främst till aktörer och deltagarna på detta möte hade fått personliga inbjudningar. De tre kommande mötena var däremot öppna för allmänheten och annonserades i lokalpressen och i digitala kanaler. Totalt engagerades över 100 personer i dessa möten. För mer information se separat rapport "Redogörelse av bymöten hösten 2021".

För att så många bybor som möjligt skulle få inbjudan till de bymöten som genomfördes, annonserades i Årebladet¹ vid två tillfällen – en 'save the date' annons och sedan en annons ett par dagar innan mötet. Annonser sattes även upp på ICA och i Facebookgruppen "Duved tycker om dig"². På "Duved tycker om dig" gjorde Duveds Byförening ett inlägg med annonsen och följande text: "Tänk om vi...? En tanke, en fråga, en dröm om hur framtiden kan se ut - och som delas med andra - blir lättare till verklighet. Kom och möt andra i byn som vill se bra saker hända. Två tillfällen (anmäl dig till ett via hej@duvedframtid.se) måndag 4:e eller tisdag 5:e oktober, kl 18.00-20.00, i Duveds nya Åre Sportcenter." Annonseringen återges i figur 2a och 2b nedan.

Figur 2a: Annonser i Årebladet 30 september 2021.

Figur 2b: Annonser i Facebookgruppen "Duved Tycker om dig"

Själva upplägget och inriktningen på bymötena i september och oktober 2021 har i huvudsak designats av Duved Framtid AB. Tyréns (som har stor vana av dialoger) har lämnat input på vilka frågor och diskussionspunkter vi tycker är viktiga att få med. Vi har även dokumenterat

¹ Årebladet ges ut till alla hushåll i kommunen samt läggs ut på matbutiker m.m. för besökare. Specialnummer skickas även ut till ägare av fritidsfastigheter i kommunen. (Källa: www.arebladet.se)

² Facebookgruppen "Duved tycker om dig" har 590 följare (Källa Facebook 2022-04-21)

deltagarna med avseende på ålder, kön m.m. bakgrundsfakta –för att ha viss information om vilka som har fått komma till tals och inte. Detta kändes extra viktigt eftersom ingen sådan dokumentation gjordes vid de bymöten som genomfördes innan projektet startade.

Projektets sista arrangerade möte med bybor genomfördes den 30 november 2021 av arbetspaket 3: Livsmiljö. Detta har dokumenterats dels i "Redogörelse för bymöten hösten 2021" och dels i huvudrapporten från arbetspaket 3, vilken sammanställs av Ann Legeby och Christina Pech, KTH.

UTMANINGAR UNDER PROJEKTTIDEN

Coronapandemin drabbade Sverige och världen under 2020 och hade stor påverkan på hur människor kunde interagera, både i yrkeslivet och ute i samhället. Restriktionerna begränsade offentliga sammankomster och även umgänge mellan olika hushåll. Vinnovaprojektet Duvedmodellen planerades under 2019 och tidigt 2020, och den officiella projektstarten var 1 september 2020. Coronapandemin hade då pågått i cirka sex månader i Sverige.

Lokala aktiviteter som ej är en del av projektet pågår parallellt och det finns en risk att mottagaren/läsaren/deltagaren blandar ihop vem som står bakom. Ett exempel är Duvedpodden, som inte är en del av projektet Duvedmodellen utan är ett eget lokalt initiativ av Eau & Gaz och Årehus AB.

2.3 MEDBORGARINFLYTANDE – ÅRE KOMMUNS PERSPEKTIV

Enligt SKR har medborgares möjlighet till inflytande och delaktighet i det lokala samhällets utveckling blivit en allt viktigare fråga för kommuner, dels för att skapa tillit till det demokratiska systemet och för att utveckla ett hållbart samhälle. (skr.se 2022-04-22)

På Åre kommuns hemsida kan man läsa följande (are.se 2022-04-22): *"För att demokratin ska fungera behövs medborgare och organisationer som engagerar sig i kommunen. Vill du följa, påverka och engagera dig i utvecklingen av Åre kommun kan du göra det på flera sätt, både vid kommunalvalet och mellan kommunval. Här har vi samlat information om olika valmöjligheter för dig som är intresserad av att göra din röst hörd."*

En av de valmöjligheter som listas är medborgarbudget: "Medborgarbudget är ett sätt att göra medborgare delaktiga i prioriteringen av lokala resurser och ta gemensamt ansvar för den lokala utvecklingen. Dels kan du i en medborgarbudgetsprocess lämna förslag på hur resurser ska användas, dels vara med och påverka vilka förslag som genomförs genom att rösta på det du anser är viktigast att genomföra.". Projektet deltog i en utvärdering av medborgarbudget i Kall, vilken redovisas i en separat rapport ("Utvärdering av Medborgarbudget"), men sammanfattas kort nedan.

Åre kommuns vision 2050 "Tillsammans skapar vi en hållbar framtid för alla i storslagen fjällmiljö" pekar tillsammans med visionsberättelsen ut riktningen för kommunens mål, styrning, ledning och verksamheternas arbete. Visionsberättelsen består av åtta punkter som baseras på

medborgarnas önskemål om en långsiktig utveckling fram till år 2050. Den första punkten är 'Delaktighet': "Åre kommun ska göra det möjligt för medborgare att vara delaktiga i och kunna påverka beslut som har betydelse för kommunens utveckling." (are.se 2022-04-22)

På kommunens hemsida framgår också att "Medborgardialog är ett sätt att utveckla nya former för engagemang och demokratiskt deltagande för kommunens medborgare som ett komplement till det demokratiska systemet i form av politiska partier, kommunalval med mera som redan finns."

UPPDRAG: DEMOKRATISAMORDNING- OCH UTVECKLING

Uppdrag Demokratisamordning och utveckling³ handlar om att Åre Kommun ska

- genom medborgardialoger och andra medborgarnära och medskapande processer ta fram strategiska underlag till en kommunövergripande vision 2040 (alt. 2050),
- erbjuda kompetensutveckling genom en fördjupad handledarutbildning i medborgardialoger för tjänstepersoner samt inspirationsseminarium för förtroendevalda, tjänstepersoner och medborgare,
- revidera Åre kommuns övergripande styrdokument för ökad demokratiutveckling genom medborgardialoger (KS 2012-05-10 §22 och KS 2013-03-13 §34), inklusive en översyn av hur vi följer upp och utvärderar Åre kommuns demokratiarbete samt
- ta fram förslag på hur vi kan förbättra ojämlika förutsättningar för medverkan i demokratiska processer och ta fram en plan för och förankring av en framtida struktur, arbetsprocesser och metoder för demokratisamordning och -utveckling efter att uppdragsperioden har avslutats.

De planerade aktiviteterna bidrar till utvecklingsområdet "i medborgarens tjänst" och utvecklingsmålet "involvera medborgarna mer" (se Åre kommuns utvecklingsområden och utvecklingsmål 2021-2023, KF 2020-03-10 §3). Det övergripande målet med uppdraget är att stärka förtroendevalda och tjänstepersoners förmågor att öka medborgarnas inflytande och delaktighet i Åre kommuns utveckling.

UTVÄRDERING MEDBORGARBUDGET

Som en del av Åre Kommuns arbete med uppdraget Demokratisamordning och -utveckling har en utredare från Tyréns medverkat i en utvärdering av metoden medborgarbudget genom ett par fallstudier i Åre kommun. Utvärderingen har genomförts som en skrivbordsstudie med en redogörelse över företeelsens historia och en forskningsöversikt samt analys av kommunala dokument. Intervjuer genomfördes också med personer som varit engagerade i fallstudierna. Resultatet från utvärderingen redovisas i en separat rapport ("Utvärdering av medborgarbudget"), men återges i korta ordalag nedan.

³ Källa: Dokument från Helena Lindahl, Näringslivsenehten Åre kommun, presenterat vid möte 14 oktober 2020 och mejlat efteråt.

Medborgarbudget kan definieras som en process där invånare ges möjlighet att vara delaktiga i förståelsen- och/eller fördelningen av offentliga finanser. Utifrån genomförd utvärdering är bedömningen att medborgarbudget är ett intressant grepp för att öka delaktigheten i den kommunala planeringen. Det är dock en utmaning att skapa en process med rättvisa möjligheter för invånare att delta på ett sätt som stärker demokratin snarare än stjälper den. Det gäller att fånga in en större del av byn eller bygdens perspektiv, annars kanske processen blir kontraproduktiv och skapar sprickor mellan de som är engagerade och de som inte är det.

Metoden innebär också en omfördelning av makt - alltså i princip att folkvalda politiker ger tillbaka sin bestämmanderätt över en viss summa kommunala medel. Detta är naturligtvis inte helt enkelt och kan vara en känslig politisk fråga om det handlar om en större budget. Det som utvärderingen visar på är nämligen att det främst är i de fall av medborgarbudget där den avsatta budgeten varit av signifikant storlek som goda demokratiska effekter har kunnat skönjas.

En utveckling av medborgarbudget i Åre kommun skulle i första hand kunna fokusera på en adekvat perspektivinsamling likt den som genomförts i Mörsil. Här har kommunen god kompetens och nyförvärvad erfarenhet av SKR:s metod för perspektivinsamling. I andra hand skulle processen kunna fokusera på att försöka göra invånare delaktiga i själva processen att driva medborgarbudgeten, i egenskap av exempelvis mobiliserare som arbetar för att få så många som möjligt i lokalsamhället engagerade, eller representanter i styrgruppen. Försöket med medborgarbudget i Kall visade att en övervägande majoritet av rösterna var för att förstärka Kallbygdens intresseförening med arvoderade personer. Detta är något som skulle kunna stärka processen utifrån medbestämmande och delaktighet, men också utifrån begränsade kommunala personalresurser. För mer information se *"Utvärdering av medborgarbudget"*.

2.4 LOKALT MEDBORGARINFLYTANDE – EXEMPEL FRÅN ANDRA ORTER⁴

Det finns olika sätt att arbeta för att stärka den lokala demokratin på landsbygden. Genom att flera aktörer och/eller kommuner krokas arm kan de gemensamma resurserna bli större. Detta har de sju kommunerna (Robertsfors, Vindelns, Umeå, Vännäs, Bjurholm, Örnsköldsvik, Nordmaling) i Umeåregionen valt att göra, vilket bland annat resulterat i framtagande av en gemensam Landsbygdsutvecklingsstrategi. Tanken är att ökad samverkan mellan nätverk av byautvecklingsgrupper och andra aktörer i de olika kommunerna ska skapa forum för dialog och stärkt demokrati.

⁴ Källor: <https://weeffect.se/nyheter/byn-som-fick-taget-att-stanna-arets-kooperativ-i-sverige-2018/>
https://media.invanarna.se/2021/12/Invanarna_stadgar_2.pdf
<https://www.umea.se/download/18.5206378d17b9a9aeab62187/1631860389119/Landsbygdsutvecklingsstrategi%20Ume%C3%A5regionen.pdf>
<https://www.futurebylund.se/post/veberod-nu-sprider-demokrati-och-samarbete>

Ett annat sätt att öka den lokala demokratin är att byinvånarna går samman i någon form för att organisera och kommunicera bybornas idéer till kommunala politiker. I skånska Veberöd startades ett sådant forum som en hemsida för marknadsföring och kommunikation och utvecklades till ett påverkansforum som idag drivs av Byutveckling AB.

Ett exempel som bland annat syftar till att stärka lokal demokrati är Tvärålunds byaförening i Västernorrland. Byaföreningen fick utmärkelsen Årets kooperativ 2018 (delas ut av biståndsorganisationen We effect) med motivationen att de är ett inspirerande exempel på kraften hos människor som arbetar tillsammans för hållbar utveckling. De har bland annat skapat finansiering för- och förverkligat uppförandet av en järnvägsperrong som möjliggör pendling till Umeå vilket ökat inflyttning och fastighetspriser till en nivå där det lönar sig att låna pengar och renovera/underhålla byggnaderna. De flesta av byns 500 invånare är med i föreningen.

Ett annat exempel är föreningen Invånarna som arbetar för hållbar utveckling i Halmstad. Detta kan kanske inte kallas för byförening i och med att Halmstad är en av de större städerna i landet, men principen är den samma. Fast här bildades föreningen som en reaktion på att politikerna inte lyssnade på invånarna och inte fattade hållbara beslut.

3 SLUTSATSER OCH DISKUSSION

Att engagera ett brett spektrum av invånare i samhällsutveckling är en utmaning som politiker, tjänstepersoner, forskare och konsulter har brottats med i många år. Att utveckla och testa modeller och metoder för att göra lokalbefolkningen till medskapare av sin framtida by är troligtvis ännu svårare. Duvedmodellen har haft höga ambitioner som till viss del har lett fram till att idéer från medborgare faktiskt har omvandlats till praktiska lösningar i Duved. En stark framgångsfaktor är troligen DFABs finansiella förmåga och handlingskraftiga agerande, men även en förmåga att kommunicera en visionsberättelse med både själ och hjärta.

Vilka lärdomar om medborgarinflytande har projektet genererat som vi kan ta med oss till andra byar?

Duvedmodellen hade initialt höga ambitioner att väva in medborgarnas åsikter, behov och önskemål i projektet, vilket efter hand visade sig svårt, inte minst på grund av rådande läge i samhället med pågående pandemi och de restriktioner denna medförde. Det har helt enkelt inte varit möjligt att arrangera dialogträffar i den utsträckning som det först var tänkt. Även om många personer kom till projektets bymöten var deltagarna knappast representativa för alla Duvedbor. En grupp som var tydligt underrepresenterad var barn och unga. Det fanns dock ambitioner att arrangera dialogmöten med skolklasser, men dessa fick tyvärr ställas in på grund av pandemin.

En lärdom är således att det är viktigt att anpassa metoder för samtal och möten så att dessa passar olika typer av invånare. Vissa kan ha en preferens för att samlas på bymöten, medan

andra föredrar enskilda samtal. Tillgänglighet skiljer sig åt även när det gäller tid på dygnet och dag i veckan. Att komplettera med personliga möten samt digitala och postala enkäter kan vara andra sätt att nå personer som annars förblir ohörda. Stöd till personer med svaga svagsvenskkunskaper eller funktionsnedsättningar bör också övervägas. Men, projektet syftar inte till att driva medborgardialoger eller göra undersökningar av vad människor tycker utan det handlar om att omhänderta medborgarinitiativ och se till att utvecklingen blir hållbar, långsiktig och bra för så många som möjligt.

Med facit i hand hade det troligen varit fördelaktigt om samarbetet med kommunen varit mer intensivt tidigt i projektet, för att utbyta kompetens kring lokal delaktighet och medborgarinflytande. Då hade kanske förutsättningarna för representativitet förbättrats när det gäller deltagande i projektets bymöten.

De bymöten som arrangerades i Duved innan finansieringen från Vinnova trädde i kraft, låg till grund för flera lokala insatser. Dokumentationen från dessa tidiga möten är dock bristfällig och det är därför svårt att veta hur medborgardrivna dessa insatser faktiskt är. Dokumentation är således av största vikt vid alla typer av samtal och möten som har medborgarinflytande som syfte. Duveds högs inflyttning kan också innebära kontinuerligt inflöda av nya perspektiv och önskemål, vilket riskerar att göra tidigare dialoger inaktuella.

Att ha en stark byförening tycks vara en framgångsfaktor, och denna byförening ska då helst representera samtliga bybor. Det hade varit intressant att få veta mer om medlemmarna i Duveds byförening, som t.ex. fördelning när det gäller ålder, sysselsättning, intressen, med mera. Det hade också varit bra att veta hur stor andel av de som deltog i projektets bymöten som är medlemmar i byföreningen.

Detta är kanske en omöjlighet med en byförening som representerar samtliga bybor - ett alternativ kan i stället vara att flera lokala föreningar engageras, t.ex. via en paraplyförening.

Eftersom projektet Duvedmodellen har delprojekt/aktiviteter som ligger utanför kommunens myndighetsansvar har det varit viktigt att särskilja samtal och möten som arrangerades av projektet, från kommunens medborgardialoger. En medborgardialog dels kräver ett politiskt beslut och dels är en kommunal 'produkt' som ställer krav på att kommunen återkopplar och agerar på de resultat som framkommer. Detta är även en viktig anledning till att projektets möten med bybor har kallats 'bymöten' (och inte 'dialog') och under samtliga bymöten var det viktigt att tydliggöra för medborgarna att kommunen inte har skyldighet att agera på resultat i dessa möten.

Ytterligare en lärdom är att det är svårt men viktigt att förklara möjligheter till inflytande och medbestämmande för alla bybor. Vad kan byborna egentligen påverka? En markägare kan fatta beslut om sin mark och kommunen har planmonopol.

Åre kommun har liksom alla kommuner, inte möjlighet att fokusera alla resurser på en viss by, utan måste ta hänsyn till hela kommunen. Detta innebär att det kan bli obalans i fokus och prioriteringar mellan de parter som ska samverka om byns utveckling, dvs bybor, näringsidkare,

civilsamhälle och det offentliga. Ofta är viljan och visionen likartad för de olika aktörerna, men förutsättningar och motstridiga intressen gör att prioriteringar skiljer sig åt. Detta kan resultera i konflikter med bristande förståelse för att man ofta vill samma, men inte på samma sätt.

I utveckling av orter på landsbygden är resursbrist är en stor fråga – finansieringen blir knapphändig när exploatörer inte är intresserade pga för liten vinstmarginal och glesheten skapar stora kostnader för kommunen i form av infrastrukturkostnader och kommunal/regional service. Att då lägga en stor andel av kommunala medel på medborgardialog kanske inte är en möjlighet. I fortsatt arbete bör man därför utveckla metoder för att föra samtal och möten med invånare på ett effektivt och kostnadseffektivt sätt.

Samtidigt måste man beakta att inte alla medborgare vill engagera sig. Hur ska detta hanteras? Hur skapas öppenhet för engagemang och input, utan att riskera dialogrötthet?

Boverket (en av Duvedmodellens projektparter) genomför en fristående utvärdering av modellen för samhällsutveckling och dialog inom Duvedmodellen. Syftet är att få en fördjupad kunskap om samverkansmodellen och vad som sker i dialogen mellan projektets planerare och allmänheten, de som kommer att beröras och använda de gestaltade miljöerna. Boverkets arbete kan, när detta är färdigställt, således tillföra relevant kunskap till detta dokument.